

JORNADA:

CASTELLS I SOCIETAT

LES COLLES, MÉS ENLLÀ DELS CASTELLS

VALLS, 23 DE NOVEMBRE DE 2023

Relator: Guillermo Soler García de Oteyza

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra URV per a
l'Estudi del Fet Casteller

Índex

Introducció	05
Benvinguda	06
Ponència: La inclusió social en el món casteller: Una mirada integradora	07
Taula rodona: Castells i Societat	08
Conversa al voltant del llibre "Catalonia`s Human Towers", de Mariann Vaczi	12

Introducció

El present document recull una síntesi de la transcripció del contingut de les diferents ponències de la Jornada Castells i Societat: Les colles, més enllà dels castells organitzada per la Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Castellèr el 23 de novembre de 2024. Les sessions de treball es van dur a terme al Museu Castellèr, a Valls.

Aquesta era la tercera jornada acadèmica organitzada per la Càtedra, que cada any convoca un acte d'aquestes característiques al voltant del 16 de novembre, aniversari de la declaració dels Castells com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la Unesco.

Aquest era el programa de la Jornada:

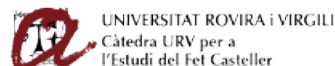

JORNADA:

CASTELLS I SOCIETAT: LES COLLES, MÉS ENLLÀ DELS CASTELLS

Més enllà de l'activitat purament castellera, les colles han estat considerades eines de cohesió i marcs d'integració social. Un dels grans valors dels castells és el fet que en una colla castellera hi cap tothom, i tothom pot ser útil. Com actuen aquests mecanismes d'integració? Quins mecanismes d'inclusió social es treballen a les colles? Són vàlids per a totes les colles? Quina és la percepció social del món dels castells? La imatge que té la societat de les colles s'ajusta a la realitat?

PROGRAMA

La jornada se celebrarà el dia 23 de Novembre a la seu de Món Castellèr-Museu Castellèr de Catalunya, a la plaça del Blat de Valls.

Inscripcions: catedra.fetcasteller@urv.cat.

10.00

Benvinguda. **Marta Calull**, directora de la Càtedra; representant de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme de la Generalitat; **Xavi Pons**, president de la Colla Vella, i **Carles Cortés**, president de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC).

10.15

La inclusió social al món castellèr. Una mirada transformadora
Oriol Ríos. *Professor Titular URV. Investigador principal del projecte d'estudi sobre el procés d'arreament de les colles castelleres impulsat per la Càtedra i la CCCC.*

11.00

Taula Rodona: Castells i societat
Oriol Ríos
Mieria Mohedano, co-autora de l'estudi *Una diapositiva sociocultural dels castellers i castelleres de Catalunya*.
Francesc Valls. Sociòleg, autor del treball del CEPAC sobre l'estudi sobre el *Coneixement i la percepció social del fet castellèr*.
Santi Suárez: Sociòleg i documentalista, autor del llibre *Castells i televisió. La construcció mediàtica del fet castellèr*.
Modera: **Benet Ínigo**, periodista, cap de Societat de RAC 1 i castellèr al Poble Sec.

12h.00

Debat obert

12.30

Conversa al voltant del llibre: Catalonia's Human Towers
Mariann Vaczi (professora i investigadora a la Universitat de Nevada, EE.UU.) i **Guillermo Soler**, antropòleg i periodista.

13.30h.

Refrigeri

Amb el suport de: Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Benvinguda

A càrrec de **Marta Calull**, directora de la Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Casteller; **Joan Ibarra**, regidor de Turisme de l'ajuntament de Valls; i **Carles Cortés**, president de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya.

CALULL: Arribem ja a la tercera edició d'aquesta jornada que organitza la Càtedra. Les dues primeres edicions es van fer exactament el 16 de novembre, coincidint amb l'aniversari de la inclusió dels castells a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO. La d'avui la fem una setmana més tard per motius d'agenda. Però comptem amb un tema de força actualitat, entorn les colles com a element de cohesió social.

IBARRA: Aquesta jornada és molt interessant per a Valls, que ja fa onze anys que va apostar per una convocatòria similar com el Simposi que se celebra per Santa Úrsula. En aquest cas, a més, amb un organisme tan important com la Càtedra de la URV. Voldria tenir també un moment de record per a Francesc Piñas, traspasat recentment, com una de les primeres persones que va pensar en els castells més enllà dels castells. Val a dir que avui és un dia

complicat per la ciutat perquè hi ha molts actes, inclosos d'organitzats per les colles.

Durant el darrer any he pogut viure en primera persona un estudi que l'IESE està duent a terme sobre les colles de Valls des del punt de vista del lideratge, funcionament, etc. i ha resultat molt interessant. No crec que hi hagi cap altra activitat al món que ara mateix pugui englobar tants valors i tantes emocions.

CORTÉS: La recent pandèmia i la seva superació va demostrar la capacitat de les colles. L'aspecte social es remarca molt a la zona no tradicional. Els castells són una activitat amb valors i oberta a tothom. Per la gent que s'incorpora a una colla, aquest fet passa a ser l'eix transversal de la seva vida, fins i tot en les colles més noves.

Acabo recordant que l'any vinent celebrarem precisament els 15 anys dels castells a la UNESCO.

Ponència:

“La inclusió social al món casteller. Una mirada transformadora”

A càrrec d'**Oriol Ríos**, professor titular de la URV i investigador principal del projecte d'estudi sobre el procés d'arrelament de persones nouvingudes a les colles castelleres impulsat per la Càtedra i la Coordinadora de Colles Castellres de Catalunya (CCCC).

L'estudi l'està duent a terme l'IMSE (Impacte Social i Educació; <https://imse.urv.cat>), que és un grup de recerca consolidat del departament de Pedagogia de la URV.

El context de la recerca contempla els immigrants com un col·lectiu molt vulnerable, que fins i tot poden perdre la vida en el procés, especialment en la travessa del Mediterrani. Al mateix temps, l'arribada d'immigrants i refugiats és un fenomen a l'alça a Catalunya, on per tant també augmenta la població d'origen estranger.

La recerca es planteja amb els objectius següents:

Identificar el paper del món casteller en la inclusió cultural i la cohesió social a Catalunya

- Recollir dades existents sobre la participació de les persones refugiades i immigrades a les colles castelleres catalanes
- Detectar els factors transformadors de les colles castellers que afavoreixen la inclusió social i cultural de les persones immigrades i refugiades.
- Definir recomanacions per a fomentar i consolidar les estratègies d'inclusió social de les persones immigrades i

refugiades a través del fet casteller.

Per tant, l'important en aquest cas no era tant fer un diagnòstic de la situació com detectar eines de transformació que ja s'estan donant.

La recerca també ha tingut en compte el context legal europeu pel que fa a la gestió de la immigració i els refugiats, així com les directrius de la UNESCO, especialment pel que fa a la importància de l'educació. Finalment, també s'han tingut en compte les aportacions d'estudis anteriors com els de Ricard Morén Alegret (2007) i Marta Rovira Martínez i Enric Saurí Saula (2017)

La recerca ha fet servir la metodologia comunicativa crítica, que permet la cocreació:

- Capacitat d'identificar Actuacions d'Èxit que contribueixen a superar situacions de desigualtat i a generar polítiques socials basades en aquesta actuacions (Flecha i Soler 2014)
- Projectes amb impacte social en la millora de la situació de les persones refugiades i immigrants (Sordé-Martí et al. 2023)
- Coneixement científic creat a través del diàleg igualitari entre persones investigadores i agents socials.

S'ha dut a terme un estudi qualitatiu amb una mostra de 21 persones (12 homes i 9 dones), de les quals set eren persones immigrants o refugiades, corresponents a colles d'arreu del país. Les entrevistes eren semiestructurades i majoritàriament es van fer on line. En la recollida de dades es volien detectar categories exclusives i elements transformadors, posant més èmfasi en aquest segon aspecte.

Resultats:

Pel que fa a la dimensió de la inclusió cultural i acollida, s'ha detectat que un dels aspectes que promou la inclusió de les persones migrades o refugiades de forma més profunda en el fet casteller és l'aprenentatge del català. A més, cal destacar l'existència a les colles de comitès de benvinguda i comissions d'acollida; la col·laboració amb organitzacions que afavoreixen la inclusió cultural; així com el respecte a la diversitat cultural, el tracte igualitari i les relacions intergeneracionals que es donen dins les colles.

Pel que fa a la cohesió social i convivència, s'ha detectat a les colles un sentiment de familiaritat que facilita la bona

convivència amb les persones migrades o refugiades. Es dona un acompanyament, recolzament i seguiment; hi ha persones que poden actuar com a referents dins la colla; i això porta a l'eliminació de prejudicis racials.

Finalment, pel que fa a la solidaritat i xarxa social, s'han detectat a les colles pràctiques solidàries més enllà de la pràctica estrictament casteller: acolliment en habitatge propi, suport en l'accés als serveis socials o els estudis, etc. La pràctica casteller suposa la creació d'uns llaços d'amistat de qualitat i unes xarxes de suport i relacions interpersonals vitals per aquestes persones vulnerables.

Conclusions:

1. La inclusió es construeix des de la igualtat i el respecte a la diversitat
2. Clima de familiaritat, acompanyament i seguiment: claus per la bona convivència
3. Solidaritat, acció afirmativa i llaços d'amistat més enllà del fet casteller.

Taula Rodona: "Castells i societat"

Amb **Oriol Ríos**; **Mireia G. Mohedano**, co-autora de l'estudi *Una diapositiva sociocultural dels castellers i castelleres de Catalunya*, guanyador de la II Beca CEPAC; **Francesc Valls**, sociòleg, autor de l'estudi *El coneixement i la percepció social del fet casteller*, a partir de l'enquesta del CEO; i **Santi Suárez**, sociòleg i documentalista, autor del llibre *Castells i televisió. La construcció mediàtica del fet casteller*. Moderats per **Benet Iñigo**, periodista, cap de societat a Rac1, i casteller.

IÑIGO: Aquesta relació entre les colles i la societat pot ser en dues direccions: les colles poden influir en la societat, però la societat influeix en les colles. Jo soc membre de Castellers del Poble Sec, que és un barri amb una realitat molt determinada, amb un 40% de població nascuda a l'estranger. L'altre dia, per exemple, em va arribar al telèfon un whatsapp del sopar de bandarres llatins, que eren deu. Ja és un percentatge important de la colla. La colla neix des del primer moment amb voluntat d'integrar, però cal demanar-se si és només voluntat o també hi ha un interès darrere, perquè si no integrem quin futur tenim com a colla?

Mireia, pots explicar-nos una mica l'estudi que vas desenvolupar amb **Elisa Alegre-Agís**?

MOHEDANO: En primer lloc, agrair a la Càtedra de convidar-nos i al CEPAC per impulsar aquest estudi. Tradicionalment s'han fet molts estudis de tipus històric en el món casteller, però en canvi no hi havia un retrat robot de les persones que formen la colla i quina relació hi tenen. Per al nostre estudi vam aconseguir una mostra molt àmplia, amb 88 de les colles participants i un marge d'error de menys del 3%. Jo vaig ser presidenta dels Xiquets de Tarragona durant tres anys, i llavors m'obsessionava molt saber

què esperava la gent de la colla, però llavors no teníem una eina com aquesta enquesta. Per exemple, si sabem que la gent prioritzava els diumenges fer castells, ajustarem el calendari a aquesta realitat.

Quan van sortir els resultats a les xarxes es van criticar una mica, però això són dades científiques, no és un article d'opinió. El que passa és que vam desmuntar alguns prejudicis. Trobem encara colles força masculinitzades, amb més homes que dones, un 42%. Una dada sorprenent és que un 22% no es defineix com a heterosexual. Una de les dades que més van sobtar va ser l'alt nivell d'estudis dels castellers i castelleres, més del 60% tenen estudis universitaris o superiors, enfront del 25% de la societat catalana. Igualment, es va comprovar com els castellers són de classe mitjana i mitja-alta, a diferència dels orígens humils dels castells. Només un 7,2% dels components de les colles són gent migrada. És a dir, que pot ser que siguem molt potents a l'hora d'integrar però no tenim molts immigrants a les colles. També cal destacar que els castellers són gent molt compromesa amb la seva activitat. I finalment està clar que les colles són totalment catalanoparlants, més del 95%, i en aquest sentit sí que són un espai on aprendre la llengua. Pel que fa a la ideologia, el retrat

robot seria una persona d'esquerres i no hi va haver cap resposta d'una persona que es definís com a només espanyol.

Ens ha agradat molt desmuntar alguns mites, com ara això de què abans eren els pescadors i els pagesos que s'ajuntaven a fer castells i ara són persones amb estudis universitaris i un poder adquisitiu interessant. També vam deixar un espai obert a l'opinió i la paraula que més sortia era "família", que a més lliga amb el fet que realment en molts casos tenen familiars dins la colla. Però, en tot cas, penso que pensar en les colles com a família pot ser un bon primer pas per parlar d'integració.

IÑIGO: Jo crec que els resultats van ser molt interessants i que van fer esclatar alguns caps. No sé fins a quin punt aquesta homogeneïtat de les colles es contradiu amb la capacitat d'integració.

RÍOS: No es contradiu per res. A les entrevistes que vam fer s'explicava sovint que per molts immigrants era complicada la continuïtat en l'activitat casteller. No és que les colles no les volguessin d'acollir, sinó per les situacions personals.

IÑIGO: Passo la paraula al Francesc perquè ens expliqui l'altre punt de vista, com ens veuen des de fora.

VALLS: Moltes gràcies. Volia començar amb un record al Francesc Piñas, que quan vam presentar les dades per primer cop hi va assistir. He preparat deu punts o idees per presentar el treball:

1. És molt important que el Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat destinés una part d'un qüestionari al fet casteller. Fer enquestes és molt car, i per tant va ser una bona feina del CEPAC insistir per aconseguir-ho.

2. Els castells són una activitat plenament normalitzada, els coneix gairebé tothom (tenint en compte que l'enquesta s'adreçava a ciutadans amb dret a vot).

3. No sabem fins a quin punt els coneixen.

4. La percepció dels castells també és molt bona. Més del 90% en tenen una percepció bona o molt bona.

5. Percepció de risc: 43%. Hi ha gent que els valora positivament però accepta que hi ha risc.

6. Perfils de població més propers als castells: lloc de procedència (zona tradicional), major nivell formatiu. Qui té una opinió negativa sovint té percepció de perillositat.

7. Població més d'esquerres i més "catalanistes" té una percepció molt positiva dels castells. Però fins i tot entre votants de PP i VOX predomina la visió positiva.

8. Seria molt interessant saber el per què de les persones que tenen una percepció negativa.

9. Els castells s'han mogut cap a la classe mitjana. El món casteller també ha canviat i és més fàcil la participació per aquest perfil.

10. Les colles són una eina d'inclusió brutal. Un espai on saps que et preguntaran com et va la vida i et trobaran a faltar si no hi vas. Sentir-te útil, sentir que en algun lloc esperen alguna cosa de tu pot semblar una tonteria, però socialment és molt útil.

IÑIGO: Veig que en part coincideix com som i com ens veuen. En relació a tot això, hi ha una composició òptima per les colles? Uns equilibris que serien millors o pitjors?

SUÁREZ: Òptima per a què? Les colles tenen per objectiu fer castells. Són entitats basades en el voluntarisme. Aquesta potencialitat que tenen les colles no ha de fer perdre de vista que la seva funció no és ser una eina integradora. En tot cas, és un objectiu secundari que forma part de la seva idiosincràsia perquè

necessita atreure el màxim de gent per tenir una bona pinya, un bon tronc. Al mateix temps, les colles estan vivint un procés de complexització burocràtica brutal, ara han de crear tota mena de comissions... Que està bé, però no hem d'oblidar que estem aquí per fer castells. Potser és una visió molt de la zona tradicional. Tot el demés és un plus que dignifica i que honora, i al mateix temps ens garanteix el futur, el nostre sosteniment.

Al mateix temps, ara s'està generant la imatge que els castellers som tots uns pijos de classe alta. Per tant, si som els que ens hem de preocupar de la integració dels immigrants, em demano si això genera un risc de paternalisme.

IÑIGO: Què en penseu la resta. Les colles s'han d'autoexigir aquesta tasca o ens ve des de fora?

MOHEDANO: Realment la qüestió de la integració és una pressió que ens posem nosaltres mateixos. Integradora ha de ser la societat i posar els mecanismes pertinents des de dalt. També s'ha de tenir en compte el tema de les necessitats materials. Els immigrants que arriben a les colles és perquè s'ho troben. No és perquè algú digui: "He arribat a Catalunya i vaig a buscar una colla castellera per integrar-m'hi."

SUÁREZ: Aprofito per comentar que estic treballant un possible documental sobre aquests temes i he estat fent entrevistes a castellers històrics. Els castells si existeixen avui en dia és pels immigrants. Als anys 60 el 80% de la canalla era immigrant. És una necessitat de la supervivència de la pròpia activitat.

RÍOS: La participació cívica es converteix en complexa per un tema de posició socioeconòmica. És obvi que si has de prioritzar trobar feina o alimentar la teva família és molt més difícil que t'apuntis a una colla. L'objectiu de les colles ha de ser la integració? Jo crec que ens ho hem de plantejar a nivell social. Les societats han de ser inclusives, i si les colles estan tenint aquest paper, cal potenciar-ho. Posar barreres a això aniria en contra de la història del món casteller i de Catalunya.

VALLS: Jo diria que la principal funció d'una colla és fer castells, i això passa per integrar-te molt bé en el teu entorn. No hi ha un punt de separació, hi ha una coma. Hem de tenir també en compte que els castells han canviat molt. Sí que em sap greu quan hi ha hagut usos interessats del treball de la Mireia i l'Elisa, per exemple, plantejant que si les colles castelleres no reproduïen al 100% la societat és perquè les colles o els castellers estan fomentant certes discriminacions o limitacions d'entrada. Sabem que és tot el contrari.

IÑIGO: A quin casteller no li han dit 'sou una secta'?

VALLS: Sí, però ho diuen per la dedicació i la vinculació, la xarxa social que es genera: la família, les amistats, etc. Motius per entrar en una colla castellera n'hi ha molts. Però també hi ha filtres: un és la llengua. Si et sents insegur en l'ús del català o no l'entens potser preferiràs no anar-hi. N'hi ha d'altres: els horaris, una certa sensibilitat... Finalment, no hauríem d'assumir que tothom té el mateix interès pels castells. És legítim que a algú no li agradin els castells, i no passa res. No hem de pensar que si algú no ve a fer castells és perquè estem fent alguna cosa malament.

IÑIGO: Aquesta homogeneïtzació dels castellers -que a més es reforça perquè segons hem sabut per un altre estudi del CEPAC una de les principals fonts d'entrada de nous components són les colles universitàries- potser va en contra d'algunes colles que justament no corresponen a aquest perfil. Colles com els Castellers del Poble Sec acabarem sent els 'bitxos rars'?

MOHEDANO: En l'enquesta vam preguntar perquè s'escollia una colla i la majoria responien que perquè coneixien alguna persona, aquesta és la principal via d'entrada. D'altra banda, penso que el debat sobre la integració té sentit si parlem de Catalunya. Una colla a Madrid té el mateix sentit?

SUÁREZ: Precisament una de les preguntes de les quals parteixo en el treball que estic preparant és aquesta: si aquesta eina d'integració podria funcionar fora de Catalunya. Vaig estar aprofitant pel Concurs per parlar amb les colles internacionals. La impressió és que funcionen una mica diferent. La gent que està allà no té una connexió cultural amb els castells.

IÑIGO: Creieu que la seguretat i la seva gestió pot ser determinant en l'entrada de nous efectius?

RÍOS: Recordo una entrevista a un casteller colombià que explicava que havien vist un documental de castells a National Geographic i la seva filla havia quedat fascinada, abans d'arribar a Catalunya. Però que ja sent castellers, arran d'una caiguda la nena havia agafat por.

MOHEDANO: Les caigudes són molt espectaculars, però jo m'he

fet més mal jugant a futbol.

VALLS: Tots coneixem gent que s'ha fet enrere o que no vol portar els fills a la colla pel tema del risc. Es fan esforços de comunicació, s'han fet molts avenços a nivell científic... No sé si serveixen perquè això qualli fora de l'entorn casteller.

IÑIGO: Abans de començar la jornada, comentant el tema, coincidíem que el tractament de l'accident de Sant Fèlix va ser prou respectuós, però no sempre potser serà així, especialment si es repeteixen accidents com aquest.

SUÁREZ: Això ho hauries de respondre tu, que ets qui treballes en un mitjà.

IÑIGO: Sí que recordo que mentre encara estàvem fent la retransmissió ja se'ns deia que l'endemà hauríem d'intervenir a diferents programes, és a dir, que hi havia un interès, però també es notava que no se'n volia fer sang.

SUÁREZ: Quan es va produir l'accident va coincidir que justament estàvem gravant un documental sobre canalla castellera. A mi aquest accident em desperta dues qüestions. La primera és que es va tractar amb molt de respecte, però que sí que te unes conseqüències que els mitjans no hi entren. Es deixa la decisió de continuar la diada o no a la Colla Vella, que a la pràctica és el cap de colla, que en aquell moment té el cap a l'hospital de campanya. Aquestes persones són les que han de prendre una decisió com aquesta? Això s'ha de protocol·litzar. També crec que encara hi ha per part del món casteller una resistència a que es parli de determinades coses. I si volem que els castells vagin a més, que entri més gent a les colles, hem de donar més facilitats i aturar aquestes reaccions negatives tipus 'això no ho graves' i que t'apartin la càmera.

IÑIGO: Una cosa que jo em plantejo és si aquesta vinculació tan forta de la persona amb la colla potser és una qüestió més de la zona tradicional. Especialment ara que tot va tant ràpid i tot és més fúgaç, a la zona no tradicional potser hi ha gent que està uns anys molt a fons i després ho deixa.

MOHEDANO: En el cas de les dones a vegades hi ha una vida més curta per qüestions de gènere. A l'estudi també vam veure que hi ha algunes persones que han tingut dues camises, però generalment és perquè han fet un trasllat vital per feina, estudis, etc. I també hi ha gent que es desplaça moltíssim. Jo personalment penso que vull fer castells, però vull fer-los amb la meva colla. Tothom passem per etapes i potser has de redistribuir el teu temps lliure. Però penso que el sentiment de pertinença és molt fort.

VALLS: Tornant un moment al tema dels mitjans i les lesions,

la gent és molt sensible, perquè se sap que hi pot haver un ús intencionat. També cal tenir en compte la protecció de dades i el dret que tinc a que no se sàpiguí que jo tinc una lesió o una malaltia. Pel que fa al sentiment de pertinença, potser ha baixat una mica amb les colles universitàries, perquè potser ja no és tant clar quina és la teva primera colla. Analitzar perquè la gent canvia de colla també és un tema molt interessant. Potser a Barcelona sí que a l'hora d'escollir una colla pesa més la xarxa social i aquí a Valls un és d'una colla perquè la seva família ho és.

CARLES CORTÉS (president CCCC): Jo soc d'una colla de Valls però no soc de Valls, faig quilòmetres per cada assaig o cada reunió. La vivència és molt diferent segons l'entorn. Surts d'aquí [Valls] després de fer una gran diada tot content i el teu entorn no entén perquè ho estàs.

JORDI BERTRAN: Un apunt sobre la capacitat d'integració de les colles. Cada societat té el seu propi fenomen d'element de cultura popular que integra. Es va poder veure fa uns anys aquí amb els costaleros de la Setmana Santa andalusa. Ho dic perquè em sembla més coherent vincular els castells amb aquests altres fenòmens i no amb colles castelleres a l'estranger que fan un altre paper, una mica de cases regionales.

SUÁREZ: En el cas de les colles castelleres, d'aquí i d'allà, la meva hipòtesi és que les activitats que impliquen contacte físic íntim tendeixen a eliminar molts de prejudicis. En el cas dels costaleros això també es produeix. Tot això és hipòtesi, però penso que aquestes activitats tendeixen a accelerar la integració, perquè trenquen moltes barreres. Penso que el tema de les colles de fora és interessant justament per veure si realment les colles són tan integradores o no, perquè hi ha llocs en què aquest factor d'identificació nacional ja no hi és.

MONTSE GUTIÉRREZ: Hi ha estudis sobre inclusió a les colles castelleres d'altres perfils d'exclusió social, com ara per violència masclista o persones amb diversitat funcional?

RÍOS: No ho hem treballat però em semblaria molt interessant.

MOHEDANO: La veritat és que no ho vam tenir en compte i potser s'hagués pogut incorporar alguna pregunta en aquesta línia per veure fins a quin punt alguns d'aquests perfils estan presents dins les colles.

VALLS: A les colles s'han fet esforços darrerament: comissions liles, temes de canalla, tema psicològic però molt orientada al rendiment... I en canvi potser no s'ha treballat prou això. La part social s'ha dedicat més a temes de lleure, activitats socials. Crec que no hi ha dins les colles uns perfils específics per abordar

aquestes qüestions que plantejes.

DUART VAN SINTEMAARTENSDIJK: Santi, entenc molt bé el que dius de les càmeres, perquè també ho he patit. Però també potser des del punt de vista de les colles potser és que cada cop hi ha més fotògrafs amateurs que potser no tenen aquest criteri o aquest coneixement sobre què fer servir. Sobre la integració, valdria la pena plantejar-se fins a quin punt la fan les colles, aportant unes eines i espais, o la fan els castellers de forma més espontània.

MOHEDANO: Jo penso que les colles realment treballen l'acollida sense pensar específicament en els immigrants. Parlo des de la meua experiència. Hi ha una adaptabilitat en el sentit que si venen unes persones que no entenen el català ens esforçarem per tal que ho puguin entendre. A l'estudi sí que va quedar clar que la llengua vehicular a les colles és el català, però també s'hi parlen altres llengües com el castellà o l'anglès. L'objectiu és que la gent

nova que entra, vingui d'on vingui, entengui què són els castells i els valors de la colla.

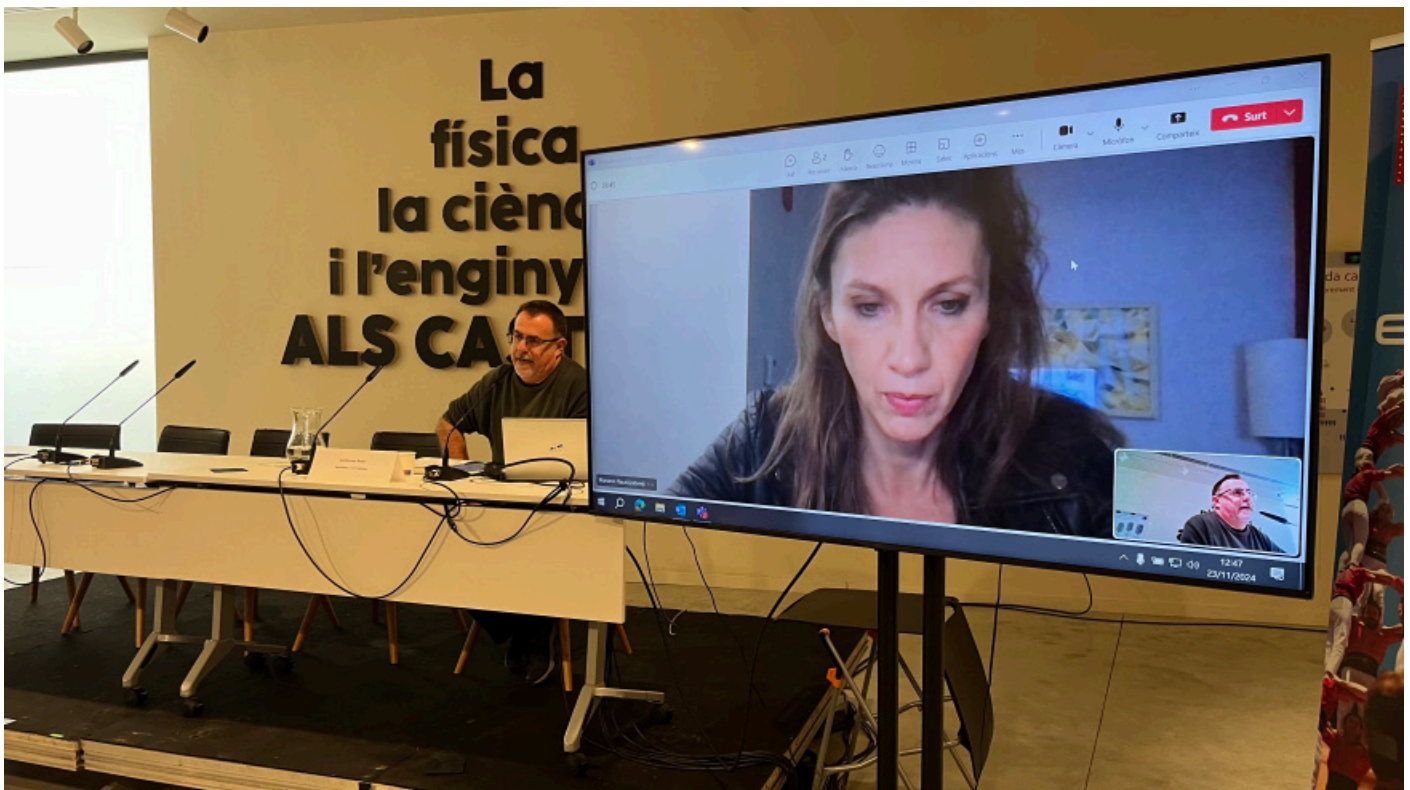
RÍOS: Són elements que estem relacionats. Un dels elements que ens ha sortit a l'estudi és la familiaritat i els vincles que es creen dins la colla. Aquest ambient, propi dels projectes comunitaris, contribueix a la inclusió i s'ha de potenciar.

CARLES CORTÉS (CCCC): Ja que s'ha parlat de Poble Sec i de Xiquets de Tarragona, deixeu-me comentar que per fer tota aquesta feina d'integració disposar d'un local és fonamental. Totes les colles han de tenir el seu local en condicions dignes.

IÑIGO: S'ha parlat de família i familiaritat. Penso que tots sortim d'aquí amb més idees sobre com podem treballar en la inclusió i fer una millor feina. Gràcies a tots per les vostres intervencions i aportacions.

Conversa al voltant del llibre “Catalonia’s Human Towers”, de Mariann Vaczi

La conversa, via videoconferència, la mantenen Mariann Vaczi, professora i investigadora a la Universitat de Nevada (EUA) i autora del llibre, i Guillermo Soler, antropòleg i periodista.

SOLER: Volia fer una petita presentació del llibre abans de començar. Jo vaig conèixer la Mariann cap al 2015 quan jo era el gerent de la CCCC, ja que em va contactar per a la seva recerca. Ens vam trobar a Barcelona i vam tenir una conversa.

Posteriorment vaig poder llegir un article seu sobre els castells i el procés independentista, una qüestió molt d'actualitat i que no s'estava treballant en profunditat. I més tard, un segon article centrat en el cas de la mort de la Mariona Galindo, que em va

semblar encara més espectacular tenint en compte que parlava d'una qüestió tan delicada i sensible. De manera que tenia moltes ganes de poder llegir el seu llibre. Aquests dos articles inicials també donen una idea de l'amplitud del llibre, que abasta molts aspectes diferents dels castells. És una presentació global segurament pensada per un públic internacional, però amb un nivell de profunditat molt potent. Per mi és un molt bon exemple del que és una bona etnografia. Ella va adoptar el mètode clàssic d'observació participant, integrant-se en un grup humà. Va aconseguir un munt de material que està molt ben utilitzat dins el llibre. Està farcit d'anècdotes, de petits detalls, però molt significatius i ben triats.

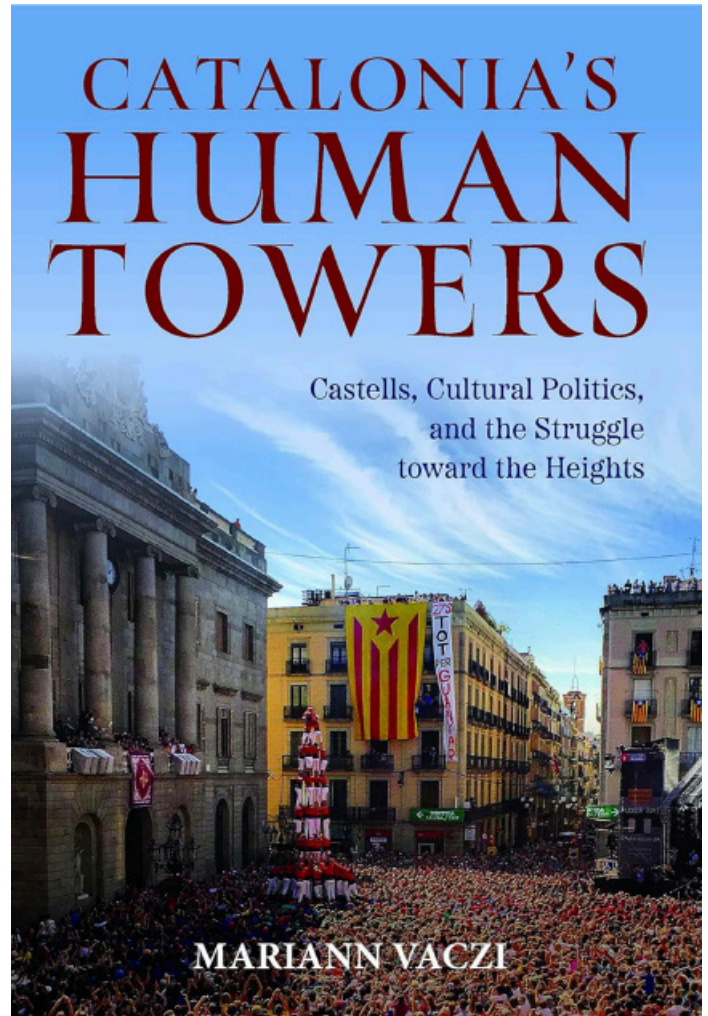
El llibre fa dues coses molt ben fetes. Una és aquesta profunditat, fins a l'extrem d'explicar qüestions com la diferència entre els Xiquets i la Jove de Tarragona, quin és el model dels Castellers de Vilafranca o el paper que han tingut els Minyons de Terrassa com una colla "postmoderna". Fins i tot apareixen les quatre portes de l'ajuntament de Valls a la plaça del Blat. Però al mateix temps mira d'explicar a través dels castells què és Catalunya i la cultura catalana i fins i tot també qüestions universals. Per exemple, alguns dels autors que apareixen esmentats són Benjamin, Camus, Marx, Dostoievski, Derrida... Això podria semblar una pedanteria, però no és així: el llibre està molt ben escrit i molt pensat. Pot haver-hi una referència a algun d'aquests grans pensadors i en el paràgraf següent hi ha una anècdota de la Mariann fent una cervesa i xerrant en un bar amb membres dels Castellers de Barcelona. Tot està imbricat. Per tant, el llibre us el recomano si podeu llegir en anglès.

La Mariann Vaczi és nascuda a Hongria però ja fa anys que treballa al departament d'estudis bascos de la universitat de Reno, a Nevada. Com a antropòloga s'havia especialitzat en temes d'esport i nacionalisme al País Basc. La primera pregunta, obligada, és saber com s'acosta al món dels castells.

VACZI: Havia estat treballant sobre la política del futbol al País Basc per la meua tesi, però el procés d'independència a Catalunya havia estat molt intens aquells anys, de manera que vaig decidir venir a Barcelona, amb la idea d'analitzar el mateix, el futbol i la política. Només volia passar dos mesos a Catalunya i m'hi vaig passar dos anys. Vaig descobrir els castells per casualitat perquè vaig quedar per entrevistar un aficionat al futbol al local dels Castellers de Barcelona i hi havia un assaig. Vaig veure tota aquesta gent construint castells i va ser molt fascinant. El meu entrevistat em va dir que això era un element de la identitat catalana i que "fer castells és fer país".

SOLER: En quin moment deixes aparcar la recerca sobre el FC Barcelona, que és una icona mundial, i canviar-ho pels castells?

VACZI: Primer, em va fascinar la pràctica casteller, volia saber-ne més. Em va fascinar la intensitat corporal, els aspectes comunitaris, la participació de nens i dones i la seva transversalitat social. En segon lloc, vaig aviat veure que la cultura popular era un terreny per la construcció de la catalanitat i la identitat nacional, i que la construcció dels castells era una metàfora molt adequada de la construcció del país des de les classes populars. I sí, el Barça és un símbol important de la identitat catalana, però el futbol està tan comercialitzat, globalitzat i controlat que crec que els castells són una expressió més autèntica. I tercer, el món casteller era atractiu perquè permetia la participació plena, podia entrar en una colla.

Els meus objectius principals era veure com els castells aportaven una imatge i base social a la política del procés. Com s'utilitza des de la política les imatges de construccions de castells per representar la construcció de la nació, com s'utilitza per exemple l'expressió de "fer pinya" o com van participar les colles a les Diades de l'Onze de Setembre.

SOLER: Tu et vas integrar als Castellers de Barcelona i durant dos anys vas participar en les activitats de la colla. Com va ser aquesta recepció i creus que vas aconseguir que et veiessin com una més i no com una investigadora?

VACZI: En general el món casteller és molt acollidor. La gent sabia que estava investigant, però no era l'element principal: jo era una castellera més, anava als assajos i feia com la resta de castellers.

SOLER: Has comentat que el teu interès inicial era sobretot per la dimensió política dels castells, però el llibre parla de moltes altres qüestions. Una lliga amb el que s'ha parlat en les sessions prèvies d'aquesta jornada, que és la de les colles castelleres com espai d'integració de persones nouvingudes. En el teu cas vas tenir aquesta experiència. Ens interessa no només la perspectiva personal sinó com a investigadora: les colles castelleres tenen un gran potencial d'integració però el fet és que hi ha poques persones nouvingudes. Com és això?

VACZI: Hi ha reptes diversos. Un d'ells és aprendre català. Jo sabia castellà per les meves investigacions prèvies a Bilbao però aviat em va quedar clar que per investigar els castells necessitava aprendre català. Un altre repte és la pràctica: unir-te a la pinya, aquesta experiència física intensa. Això pot ser complicat per una persona de cultura musulmana, per exemple, on el cos te altres dimensions. Jo al principi vaig passar dues setmanes només mirant però si ets etnògrafa saps que has de participar de manera que vaig entrar a la pinya. Però no és fàcil entrar en una pràctica tan desconeguda. I per les comunitats immigrants hi pot haver altres elements que puguin fer de barrera, com el consum d'alcohol. És una mescla d'elements culturals, religiosos i lingüístics.

SOLER: De fet, el segon capítol del llibre parla de la política, eròtica i classe social del cos. M'ha semblat molt interessant: la fisicitat dels castells és tan òbvia que la donem per assumida, aquí no l'analitzem gaire. I tu dediques tot un capítol a això. Per exemple, això de tocar-se els uns als altres seria una pràctica històricament poc burgesa.

VACZI: Sí, és un dels aspectes més cridaners dels castells, tant a l'hora de veure'ls com de participar-hi. Penso que també hi ha un prejudici a les ciències socials cap allò visual, i els castells són una experiència sensorial en què potser el visual és el menys important. A la pinya hi ha tacte, olor, calor, dolor... Totes aquestes experiències corporals tenen significats socials i polítics més amplis. Per exemple, imagineu una diada castellera en una manifestació de l'Onze de Setembre, amb el món mirant, i un castell llença el missatge de la construcció d'un nou estat a través de la col·laboració, el treball dur i el seny. Però una caiguda enviaria el missatge de risc i perill. Una altra qüestió interessant era com en els castells no hi ha un sentit eròtic del cos, al contrari que passa en l'esport. No es pot erotitzar perquè hi participen menors.

SOLER: Hi ha un fragment al llibre que lliga amb això, quan parles de gènere: "En primer lloc, jo era un cos, i després a un nivell distant jo era un cos femení. El que els interessava era com de prima, altra o gruixuda jo era. Aquestes dimensions determinarien el meu lloc i paper òptims, si estaria a la pinya o al folre, prop del nucli o no... No tenien cap interès en com de forta o atlètica jo era, l'únic que els interessava era que jo hi fos." I algú et diu: "El que aguanta és el teu esquelet, i els ossos no tenen gènere i tot està dins del teu cap." I conclou: "L'ideal d'un bon castellèr se separa dels trets masculins de la massa muscular i se situa en els elements sense gènere dels ossos i el cervell." M'agrada aquest fragment perquè també és representatiu de l'estil del llibre de posar la primera persona del singular en primer terme.

VACZI: Sí, quan fas etnografia sí que inclou les teves pròpies experiències, que formen part de les dades. I fent castells la meua pròpia experiència corporal em va permetre anar més a fons. I

quan escrivia el llibre em fixava molt en com m'havia sentit, com ho havia viscut. En antropologia la pròpia experiència serveix com a legitimació científica: jo hi era, jo hi vaig participar.

SOLER: La primera metàfora que apareix al llibre és la del mite de Sísif.

VACZI: En el mite Sísif, ell és condemnat a moure una roca amunt i avall en una repetició infinita. Sembla que això és inútil perquè mai aconsegueix res, però aprèn a gaudir de la seva tasca. I els castells són semblants: moviment amunt i avall, repetició infinita i no s'aconsegueix res, perquè el castell desapareix. Però l'important és l'esforç i el seu gaudi. I això també ho podem aplicar al procés polític: els castells demostren que construir un nou estat és un gran esforç, que pot semblar inútil i obsessiu, però la gent hi està implicada emocionalment. La noció de construcció de país penso que està present a les diades.

SOLER: Què creus que expliquen els castells de la cultura i la societat catalanes?

VACZI: A banda del que ja he comentat, els castells demostren la capacitat de modernització i progrés de Catalunya. Sempre ha estat a l'avantguarda de la modernització a Espanya i al mateix temps les tradicions són molt importants. I aquí hi ha una tensió i un repte: com modernitzar la tradició. La integració de la dona va ser un gran èxit per als castells. Algunes pràctiques de cultura popular a Espanya encara exclouen les dones i per això estan en declivi. A través dels castells Catalunya demostra que sap cuidar la tradició però sense fetitxitzar-la, sap conservar-la però adaptant-la perquè serveixi al global de la comunitat.

SOLER: Ja hem comentat que la teua línia de treball era l'esport. Saps que hi ha una polèmica eterna en el món castellèr relacionada amb la tensió entre cultura i esport.

VACZI: No voldria fer cap afirmació sobre què han de ser els castells, he volgut captar què són. I per mi no són esport o cultura, son una pràctica en estat liminal de transformació i per tant te múltiples identitats. Per mi són esport, cultura, una pràctica ritual... Avui jo crec que mostra elements clars d'esportivització: el Concurs, els rànquings, mètodes d'entrenament... I el físic de la pràctica. Convertir-se en un esport té els seus riscos i reptes, però no oblidem que la competició a Valls o Tarragona han ajudat a mantenir els castells al llarg del temps. En la modernitat urbana moltes tradicions s'apaguen perquè la gent jove les veuen passades de moda. Però els castells han aconseguit ser atractius per la gent jove, penso que en part per la competició.

SOLER: El darrer capítol és una ampliació de l'article que comentava a l'inici sobre risc i sobre mort. Evidentment és un tema complicat en el què les emocions dels castellèrs estan a

flor de pell, parlar de la possibilitat real de que hi hagin morts en el context casteller. Suposo que va ser complicat treballar aquest tema i què volies explicar amb aquest capítol.

VACZI: La mort de la Mariona va ser una experiència traumàtica per al món casteller però no volia bandejar el tema, precisament per la seva importància. Sabia que calia fer-ho amb molta sensibilitat i vaig entrevistar dos periodistes perquè sabia que havia de ser molt precisa en la recollida de dades. També vaig visitar als Capgrossos i vaig parlar amb el cap de colla del moment. Em vaig plantejar entrevistar els pares de Mariona però vaig pensar que potser seria molt dolorós per ells. Sí que vaig entrevistar un familiar pròxim a Mike Lane, el membre dels Castellers de la Vila de Gràcia que també va patir una lesió molt greu.

El tema és molt important perquè demostra la capacitat de recuperació d'una comunitat quan la pràctica va contra un dels seus objectius principals, que és cuidar els menors. Penso que la seguretat és el principal repte de futur per als castells, el seu punt de vulnerabilitat.

SOLER: No sé si et va sorprendre la poca bibliografia i recerca feta des de l'antropologia catalana sobre els castells.

VACZI: Potser els antropòlegs ho van trobar massa marginal o folklòric. És cert que hi havia uns prejudicis sobre la cultura popular com una cosa poc seriosa. Però ara la cultura popular s'està convertint en un recurs econòmic i té un prestigi. Amb reconeixements com el de la UNESCO la cultura popular s'està convertint en un terreny de poder social i econòmic i per tant crida més l'atenció.

SOLER: La meua darrera pregunta és si creus que continuaràs treballant sobre el tema casteller i si hi ha alguna qüestió que et quedés pendent.

VACZI: Bona pregunta! Depèn també de la direcció futura dels castells. Penso que una qüestió que podria ser interessant investigar és la internacionalització, si es dona. I també l'esportivització, la seguretat i la integració de comunitats immigrants. Però el que seria interessant seria crear un programa de recerca etnogràfica per estudiants nord-americans que aprenguessin mètode etnogràfic mitjançant els castells, perquè les colles estan molt obertes a la participació.

SOLER: Pregunten des del públic si hi ha projecte de que el llibre es tradueixi.

VACZI: Sí, m'encantaria, però caldria finançament. El llibre és molt nou i tot just comença la seva vida, però està funcionant prou bé. Tinc feedback positiu i m'estan convidant a fer presentacions a molts llocs. Ara mateix estic a Florida al congrés de l'Associació Nord-Americana d'Antropologia on n'he fet una presentació.

CALULL: Jo he pogut llegir també el llibre i estic molt d'acord en la seva qualitat. Penso que per nosaltres és un orgull que una persona com tu s'hagi interessat pels castells. A més ens dones moltes idees de temes que podríem estudiar. I m'agafo aquesta idea d'estudiants que puguin venir a conèixer als castells. Mariann, moltes gràcies!

Hem arribat al final de la jornada. Esperem que hàgiu gaudit d'aquest matí, que tots haguem après i que el món casteller entomi alguns dels reptes que s'han plantejat

La Jornada “Castells: Eines per a una recerca rigorosa” es va celebrar el 23 de novembre de 2024 a la seu del Museu Casteller de Catalunya, a Valls.

Va ser organitzada per la **Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Casteller**, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i la col·laboració de l'Ajuntament de Valls i el Museu Casteller de Catalunya.

